

The Cinema Book

Pam Cook, Third Edition, British Film Institute, 2007

อัญชลี ชัยวรพร

ในการศึกษาภาพยนตร์ในประเทศไทยนั้นมีปัญหาสำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือ ขาดการนำทฤษฎีภาพยนตร์หรือ film theory มาใช้ในการวิเคราะห์ แต่ส่วนใหญ่เป็นการนำแนวคิดและทฤษฎีตามความถนัดของผู้วิจัยมาใช้เป็นพื้นฐาน เช่น ถ้าผู้วิจัยมาจากสายนิเทศศาสตร์ ก็จะนำทฤษฎีสื่อสารมวลชนมาใช้แทน หรือถ้าผู้ศึกษามาจากสายมานุษยวิทยา ก็จะนำทฤษฎีมานุษยวิทยาในการศึกษาภาพยนตร์เรื่องนั้นเป็นต้น

กรอบความคิดนี้อาจจะไม่ผิดนัก โดยเฉพาะในความจริงที่ว่าการศึกษาทฤษฎีภาพยนตร์ในช่วงแรกคือทศวรรษ 1970s นั้นก็มาจากสาขาอื่นอย่างภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา เป็นต้น แต่ในเมื่อมีการพัฒนาทฤษฎีภาพยนตร์มานานแล้ว จึงเห็นสมควรที่จะได้ศึกษาภาพยนตร์ในแนวทางใหม่ นั่นก็คือการศึกษาศาสตร์ในมิติของศิลปะวัฒนธรรม มิใช่เป็นเพียงสื่อสารมวลชน

ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะทางยุโรปนั้น ภาพยนตร์ได้รับการจัดเข้าไว้ในกลุ่มสาขาทางมนุษยศาสตร์ เช่นเดียวกับวรรณกรรมและละครเวที และทฤษฎีภาพยนตร์ก็ได้รับการพัฒนามานานกว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีตำรา The Cinema Book จัดพิมพ์โดยสถาบันการศึกษาภาพยนตร์อังกฤษ หรือ British Film Institute เป็นหนึ่งในตำราภาพยนตร์เล่มแรกๆ ของโลก

The Cinema Book เริ่มตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1985 ซึ่งขณะนั้นเพิ่งมีการศึกษาทฤษฎีภาพยนตร์เพียงสิบกว่าปี โดยมี Pam Cook นักค้นคว้าวิจัยจากสถาบันภาพยนตร์อังกฤษเป็นบรรณาธิการ ตำราเล่มนี้เป็นที่นิยมและมีการนำไปใช้ทั่วโลก จนต้องตีพิมพ์เพิ่ม (โดยมิได้แก้ไขใหม่) อีก 6 ครั้งจนถึงปี 1995 หลังจากนั้นได้มีการแก้ไขและตีพิมพ์เวอร์ชันที่สอง (second edition) ในปี 1999 และเวอร์ชันสาม (third edition) ในปี 2007

เวอร์ชันล่าสุดนั้นยังคงมี Pam Cook เป็นบรรณาธิการ แต่ยังได้เชิญนักวิชาการและนักทฤษฎีเฉพาะเรื่องนั้นๆ รวมทั้งสิ้น 69 ท่านมาร่วมเขียนลงในหนังสือเล่มนี้ โดยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 บท ได้แก่

Part 1 Hollywood Cinema and Beyond

Part 2 The Star System

Part 3 Technologies

Part 4 World Cinemas

Part 5 Genre

Part 6 Authorship and Cinema

Part 7 Developments in Theory

แต่ละบทจะแบ่งเป็นหัวข้อย่อยอีกหลายเรื่อง ตามวิวัฒนาการทฤษฎีภาพยนตร์ในแต่ละเรื่องนั้นๆ ลักษณะการเขียนนั้น ผู้เขียนแต่ละท่านจะรวบรวมพัฒนาการทางทฤษฎีภาพยนตร์หนึ่งๆ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีใครเป็นผู้ศึกษา และได้มีการวิเคราะห์วิพากษ์ไว้อย่างไรบ้าง ก่อนที่จะมีการตีความใหม่โดยผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ

ยกตัวอย่างในเรื่อง แนวคิดเรื่องโพสต์โมเดิร์นกับภาพยนตร์ ซึ่งเขียนโดย Noel King นั้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัญหาการศึกษาทางวิชาการในเรื่องภาพยนตร์กับโพสต์โมเดิร์น ว่าต้องใช้เวลาร่วมสิบปีที่จะพัฒนามาจากการเขียนในวารสารทางสถาปัตยกรรมและการเต้นรำ หลังจากนั้นโนเอล คิง ได้รวบรวมนิยามความหมายของนักทฤษฎีทางด้านนี้แต่ละท่าน รวมทั้งข้อวิพากษ์ของนักทฤษฎีภาพยนตร์โพสต์โมเดิร์นแต่ละท่าน โดยกรอบความคิดนี้จะต้องมาจากภาพยนตร์มิใช่เป็นการมองโพสต์โมเดิร์นโดยใช้ความคิดที่พัฒนามาจากงานสถาปัตยกรรมศาสตร์หรือรัฐศาสตร์

ดังนั้น ผู้อ่านจะได้เรียนรู้แนวคิดทฤษฎีนั้นๆ ในส่วนเกี่ยวข้องกับภาพยนตร์โดยเฉพาะ มิใช่ นักทฤษฎีเรื่องเดียวกันในสาขาอื่น อาทิ นักทฤษฎีสำคัญในเรื่องโพสต์โมเดิร์นกับภาพยนตร์คือ เฟรดริก เจมสัน (Fredric Jameson) มิใช่ฟูเกต์ (Foucet)

จุดเด่นของ The Cinema Book ฉบับล่าสุด นอกจากจะได้รวบรวมทฤษฎีภาพยนตร์อย่างเป็นกิจจะลักษณะแล้ว ยังแสดงให้เห็นวิวัฒนาการการศึกษาทางทฤษฎีทางภาพยนตร์ กล่าวคือแต่เดิมเริ่มที่เน้นตัวบท (text) ได้แก่ ภาพยนตร์ทั้งในส่วนที่เป็นรูปแบบ เช่น ภาพ การแสดง การตัดต่อ และเนื้อหา คือเนื้อเรื่อง

ของภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ ก่อนที่จะขยายมาศึกษาทางด้านตัวผู้กำกับ (authorship) และการศึกษาผู้ชม (spectatorship) โดยประเด็นการศึกษาในแต่ละกลุ่มนั้นมิได้หยุดนิ่งหรือตายไป นั่นก็คือ การศึกษาในเรื่องตัวบท ก็ยังมีอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มดังกล่าวก็มีจุดอ่อนที่อาจจะเข้าใจยากสำหรับผู้ที่จะศึกษาเรื่องนี้ในสังคมไทย แม้จะมีการสรุปและรวบรวมพัฒนาการศึกษาแต่ละด้านในเรื่องนั้นๆ แต่ผู้เขียนก็ได้ลงลึกในรายละเอียดของทฤษฎีนั้นๆ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ต่างๆ ผู้สนใจที่จะศึกษาในแต่ละเรื่องนั้น จะต้องไปอ่านข้อเขียนในเรื่องนั้นๆ ต่อตามที่หนังสือได้รวบรวมไว้

กล่าวโดยสรุปก็คือ หนังสือเล่มนี้จะรวบรวมแนวคิดทฤษฎีภาพยนตร์ในเรื่องต่างๆ ให้มากที่สุด โดยในแต่ละข้อเขียนจะกล่าวพัฒนาการอย่างย่อๆ พร้อมทั้งรายชื่อบทความแนะนำ ซึ่งผู้ศึกษาเรื่องนั้นจะต้องไปค้นคว้าต่อ

ข้อด้อยอีกข้อก็คือ หนังสือเล่มนี้เน้นพัฒนาการทฤษฎีภาพยนตร์โดยนักวิชาการในอังกฤษเป็นหลัก อาจจะมีนักวิชาการทางยุโรปอยู่บ้าง ก็ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการแปลข้อเขียนนั้นเป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ แนวคิดหลายอย่างก็ขาดมุมมองจากทางฝั่งสหรัฐอเมริกา เพราะฉะนั้นมิติทางวิชาการอาจจะขาดด้านอื่นไป

กล่าวโดยสรุป The Cinema Book เป็นเอ็นไซโคลปีเดียทางทฤษฎีภาพยนตร์สำคัญ สำหรับผู้ที่ต้องการจะศึกษาภาพยนตร์โดยภาพยนตร์และเพื่อภาพยนตร์โดยเฉพาะ